

The Impact of the Use of Social Networks, Source Control, and Academic Skills on the Academic Achievement of Students After COVID-19

Ali Akbar Khoshgoftar Moghadam¹, Fatemeh Mohajernia²

¹ Assistant Professor, Department of Educational Management, Qom Branch, Islamic Azad University, Qom, Iran (Corresponding author). Khoshgoftar1346@gmail.com

² PhD. Student in Educational Management, Qom Branch, Islamic Azad University, Qom, Iran. Fmmohajernia@gmail.com

Abstract

The objective of the present research was to examine the impact of the use of social networks, source control, and academic skills on the academic achievement of students after the COVID-19 pandemic. This research was descriptive and employed a correlational method. The statistical population consisted of the students of Islamic Azad University, Qom Branch, in the academic year 1402–1403. Sampling was conducted using a voluntary method, and 90 students of Islamic Azad University, Qom Branch, responded to the questionnaires on academic skills, source control, and social networks. The students' grade point average was adopted as the indicator of academic achievement. Ultimately, 82 respondents were analyzed using multiple regression analysis. The reliability of the questionnaires on academic skills, source control, and the use of social networks was evaluated, yielding reliability coefficients of 0.902, 0.765, and 0.884, respectively. In the present study, a significant relationship was observed between academic skills and academic achievement after the COVID-19 pandemic. Moreover, no significant relationship was found between the use of social networks, source control, and academic achievement. Academic skills exhibited a direct and positive relationship with academic achievement; however, the extent of the use of social networks and source control were not direct predictors of academic achievement. The findings of this research have practical implications for university administrators and educational policymakers. In view of the importance of academic skills in academic achievement, the design and implementation of educational programs to enhance students' academic skills is imperative.

Keywords: Academic Achievement, Students, Source Control, Academic Skills, COVID-19, Social Networks, Islamic Azad University, Qom Branch.

<https://sanad.iau.ir/journal/jiem/>

Received: 2024/05/20 ; Revised: 2024/07/01 ; Accepted: 2024/08/16 ; Published online: 2024/09/23

Publisher: Qom Islamic Azad University

Article type: Research Article

© The Author(s).

تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی، منبع کنترل و مهارت‌های تحصیلی در پیشرفت تحصیلی دانشجویان بعد از کرونا

علی اکبر خوشگفتار مقدم^۱، فاطمه مهاجرنیا^۲

^۱ استادیار، گروه مدیریت آموزشی، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران (نویسنده مسئول)، Khoshgoftar1346@gmail.com

^۲ دانشجوی دکتری مدیریت آموزشی، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران. Fmmohajernia@gmail.com

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی، منبع کنترل و مهارت‌های تحصیلی در پیشرفت تحصیلی دانشجویان بعد از همه‌گیری کرونا بود. این پژوهش، از نوع توصیفی و با روش همبستگی انجام شد. جامعه آماری پژوهش نیز متشکل از دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد قم در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۳ بود. نمونه‌گیری این پژوهش با استفاده از روش داوطلبانه انجام گرفت و ۹۰ نفر از دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد قم به پرسش‌نامه‌های مهارت‌های تحصیلی و منبع کنترل و پرسش‌نامه شبکه‌های اجتماعی پاسخ دادند. معدل دانشجویان به‌عنوان شاخص پیشرفت تحصیلی منظور شد. در نهایت ۸۲ پاسخگو با استفاده از روش رگرسیون چندگانه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. پایایی پرسش‌نامه‌های مهارت‌های تحصیلی، منبع کنترل و استفاده از شبکه‌های اجتماعی ارزیابی شدند. پایایی پرسشنامه‌ها به ترتیب ۰/۹۰۲ و ۰/۷۶۵ و ۰/۸۸۴ بود. در پژوهش حاضر بین مهارت‌های تحصیلی و پیشرفت تحصیلی بعد از همه‌گیری کرونا ارتباط معنی‌داری مشاهده شد. همچنین بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی، منبع کنترل و پیشرفت تحصیلی ارتباط معنی‌داری وجود نداشت. مهارت‌های تحصیلی با پیشرفت تحصیلی رابطه مستقیم و مثبتی دارد. اما میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی و منبع کنترل، پیش‌بینی‌کننده‌های مستقیمی برای پیشرفت تحصیلی نمی‌باشد. یافته‌های این پژوهش پیامدهای کاربردی برای مسئولان دانشگاه و سیاست‌گذاران آموزشی داشت. با توجه به اهمیت مهارت‌های تحصیلی در پیشرفت تحصیلی، طراحی و اجرای برنامه‌های آموزشی جهت ارتقای مهارت‌های تحصیلی دانشجویان ضروری است.

کلیدواژه‌ها: پیشرفت تحصیلی، دانشجویان، منبع کنترل، مهارت تحصیلی، کووید ۱۹، شبکه‌های اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد قم.

۱. مقدمه

دسامبر ۲۰۱۹ میلادی نقطه عطفی در تاریخ بشریت بود؛ هنگامی که کووید-۱۹ برای نخستین بار در ووهان^۲ چین سر برآورد و به سرعت به یک همه‌گیری جهانی تبدیل شد. این ویروس جان بسیاری از افراد را در سراسر جهان گرفت و میلیون‌ها نفر را به عوارض بلندمدت مبتلا کرد. در این میان، سازمان بهداشت جهانی^۳ زنگ خطر را به صدا درآورد و شیوع این بیماری را یک وضعیت اضطراری بهداشت عمومی اعلام کرد. برای مهار این بیماری هولناک، سردمداران کشورها تدابیر مختلفی از جمله قرنطینه، تعطیلی مدارس و دانشگاه‌ها و دورکاری را اعمال نمودند. این امر به ناچار منجر به دگرگونی عظیمی در نظام آموزشی شد و آموزش حضوری جای خود را به آموزش مجازی داد. ایران نیز از این قاعده مستثنی نبود و سیستم آموزشی کشور به سرعت با شرایط جدید سازگار شد. مدارس و دانشگاه‌ها به نرم‌افزارهای آنلاین روی آوردند و به این ترتیب، آموزش از راه دور به یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر تبدیل شد (سلیمی و فردین، ۱۳۹۹). اگرچه آموزش مجازی در شرایط بحرانی همه‌گیری کرونا راه‌حلی حیاتی بود، اما، پیامدهای روان‌شناختی منفی متعددی را نیز به همراه داشت. معلمان، اساتید، دانش‌آموزان، دانشجویان و اولیاء همگی در معرض سطوح بالایی از استرس و فشار روانی قرار گرفتند (شمالی احمدآبادی و همکاران، ۱۴۰۰). انزوا، عدم قطعیت شغلی و تحصیلی، دشواری در تمرکز و یادگیری در محیط‌های مجازی و فقدان تعاملات اجتماعی حضوری از جمله عواملی بودند که به تشدید اضطراب، افسردگی و احساس تنهایی در افراد دامن می‌زد. در حالی که آموزش مجازی مزایای خاص خود را داشت، اما، عواقب منفی آن بر عملکرد تحصیلی دانشجویان به‌ویژه در دوران پسا کرونا به وضوح قابل مشاهده است (فتحی دوکی و همکاران، ۱۴۰۰). همه‌گیری کرونا علاوه بر مشکلات جسمی، اختلالات روانی بسیاری مانند اضطراب، افسردگی و میل به انزوا نیز به همراه داشته است. دانشجویان پس از دوران کووید-۱۹ و انس گرفتن و علاقه‌مند شدن به این فضا، استراحت و برخط بودن کلاس‌ها را به حضور در آن ترجیح می‌دهند و این امر موجب تضعیف عملکرد و روحیه مشارکت در کلاس‌ها می‌شود. همچنین شیوه سخنرانی استاد، آنها را از فضای فکری و کشف حقایق باز می‌دارد (Assefa, Moges & Kumar, 2023). بسیاری از دانشجویان که در دوران کرونا به استفاده بی‌رویه از فضای مجازی عادت کرده‌اند، اکنون در بازگشت به فضای آموزشی حضوری با چالش‌های بسیاری روبه‌رو هستند. اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی،

و سوسه بازی های آنلاین و سرگرمی های مجازی و عدم توانایی در تمرکز حواس در هنگام مطالعه و حضور در کلاس های درس، موانع جدی بسیاری بر سر راه پیشرفت تحصیلی دانشجویان ایجاد کرده است (کلانتری، زارع و عبداللهی، ۱۴۰۱). یکی دیگر از مشکلات پسا کرونا، جذابیت فضای مجازی است (Candrasiri & Samarasinghe, 2021). به طوری که افراد در این فضا می توانند با مردم تمام دنیا ارتباط برقرار کنند و هیجانانگیزان با الگوبرداری های اشتباه از دنیای غرب، به عدم موفقیت تحصیلی آنها ختم می شود. این موضوع نه تنها آینده تحصیلی این افراد را به مخاطره می اندازد، بلکه، پیامدهای ناگواری برای آینده شغلی و حتی رشد و توسعه کشور به همراه خواهد داشت (عباسی شوازی، معینی و پوردیان، ۱۳۹۷).

باتوجه به گسترش روزافزون استفاده از اینترنت و شبکه های اجتماعی در زندگی روزمره، فرهنگ سازی و آموزش صحیح استفاده از این ابزارها به یک ضرورت اجتماعی تبدیل شده است (زمانی و تقی پور، ۱۳۹۶). شناخت آسیب ها و مزایای فضای مجازی و نحوه استفاده معتدل و هدفمند از آن می تواند نقش مؤثری در کاهش پیامدهای منفی آن بر سلامت روان و عملکرد تحصیلی دانشجویان داشته باشد (زندوانیان و دریپور، ۱۳۹۳). در خصوص اهمیت و ضرورت این تحقیق می توان به این نکته اشاره کرد که همزمان با وقوع این پیشامد، نیاز به مدیریت بحران در کشور شکل گرفت و جامعه و جوانان نیازمند فرهنگ سازی این فضا بودند. پیش از فرهنگ سازی درست و آموزش استفاده از شبکه های مجازی، امکان دستیابی به این فضا برای همه مردم فراهم شد. بسیاری از جوانان با زیاده روی در استفاده از آن از راه اصلی خود دور شدند و عدم کنترل میزان حضور در این شبکه ها آینده تحصیلی آنها را به خطر انداخت؛ بنابراین، بی توجهی به این امر و کاهش عملکرد تحصیلی و عدم اصلاح این سبک می تواند تبعات جبران ناپذیری برای آینده کشور ایجاد کند. هدف مطالعه حاضر بررسی میزان حضور و استفاده دانشجویان از فضای مجازی و بررسی عملکرد تحصیلی آنها، و ارتباط میان این دو متغیر است.

یافته های این تحقیق می تواند به مسئولین آموزشی، مشاوران تحصیلی، اولیاء و دانشجویان در انتخاب رویکردی مناسب برای استفاده از فضای مجازی و کاهش اثرات منفی آن بر پیشرفت تحصیلی کمک کند. مهارت های تحصیلی به شایستگی ها، توانایی ها، راهبردها و کنش هایی اطلاق می شود که به دانشجویان کمک می کند تا به اهداف تحصیلی خود در دو مرحله تحصیل و فراغت از تحصیل دست یابند. بسیاری از توانایی های تحصیلی در خارج از محیط های دانشگاهی نیز مفید هستند و ممکن است در طول حرفه افراد سودمند باشند. انواع مهارت های تحصیلی عبارتند از: تعیین هدف، نگارش، سخنرانی در جمع، تفکر انتقادی، کار تیمی، مهارت های کامپیوتری، مدیریت

زمان، انتقاد سازنده، درک مطلب و حل مسئله و... (امینی و سامانی، ۱۴۰۰). تعیین هدف توسط دانشجویان شاخصی را برای آنان معرفی می‌کند که می‌توانند برای رسیدن به آنها برنامه‌ریزی کرده و به دنبال آن، یادگیری در هنگام تحصیل و سپس فراغت از آن، هنگام کنش‌های کاری در جامعه، زمان خود را مدیریت می‌کنند. دانشجویان با یادداشت‌برداری در طول ترم تحصیلی می‌توانند نکات مهم را جمع‌بندی کرده و با این روش در پایان ترم بانک اطلاعاتی از درس موردنظر را در اختیار داشته باشند. از این‌رو یک دانشجو با استفاده از دانسته‌های خویش در جمع می‌تواند مهارت‌های کلامی خود را تقویت کند و نیز متوجه ضعف مطالعات خود شود. تفکر انتقادی مهارتی است که به دانشجو کمک می‌کند اطلاعات را به شیوه‌ای کارآمد و جامع تجزیه و تحلیل کند (اطاقی، ۱۳۹۴). همچنین او را قادر می‌سازد مشکلات را حل و مفاهیم پیچیده را درک و تجزیه و تحلیل کند. از طرفی نیز در کنار مطالعات شخصی، همکاری تیمی نیز به دانشجو کمک می‌کند تا بتواند در تجزیه و تحلیل‌های خود دچار اشتباه نشود. دانشجویان با درک مهارت‌های کار تحصیلی مولد در یک گروه می‌توانند ارتباطات، رهبری و حل مسئله را بهبود بخشند. همچنین آنها می‌توانند در زمان تحصیل بسیاری از کاراکترهای شغلی را تمرین کنند. دانشجویان باید مهارت کار با کامپیوتر را آموزش ببینند و به وسیله این تکنولوژی به کارهای خود سرعت ببخشند. دانشجویان باید بتوانند به دور از تنش‌ها و رفتارهای غیرانسانی، انتقادات خود را بیان کنند و پیگیر مسائل مختلف باشند و بازخورد امور مختلف را دریافت کنند؛ لذا، در تعریف مسئله باید گفت: مسئله یعنی هر چیزی که مانع رسیدن به هدف می‌شود و اگر به این مسائل در زمان خودشان رسیدگی نشود، بحران‌هایی به وجود می‌آید که حل آنها کار بسیار دشوار یا حتی غیرممکن خواهد بود. حل مسئله در زمان خود راه‌حلی دارد که می‌توان با استفاده از الگوهای مختلفی که اندیشمندان بزرگ ارائه داده‌اند، آن را گره‌گشایی کرد که این نیز جزو مهارت‌های تحصیلی است که دانشجویان در حین تحصیل باید آن را آموزش ببینند (امینی و سامانی، ۱۴۰۰). مهارت‌های تحصیلی از جمله متغیرهای پیش‌بین است که می‌تواند در پیشرفت تحصیلی مؤثر باشند. در این پژوهش میزان اثربخشی این متغیر مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

جولیان راتر^۱ معتقد است که برخی افراد بر این باورند که تقویت‌کننده‌ها به اعمال خودشان بستگی دارند، اما، برخی دیگر معتقدند هستند که تقویت‌کننده‌ها به وسیله دیگران و نیروهای بیرونی کنترل می‌شوند. این مفهوم را راتر، منبع کنترل^۲ نامید. کنترل به دو بخش درونی و بیرونی تقسیم می‌شود. کنترل درونی از کودکی در انسان شکل می‌گیرد، به این صورت که با تربیت و حمایتگری

1. Julian rotter

2. Locus of control

والدین، شخصیت کودک شکل می‌گیرد و می‌آموزد که چگونه اخلاق و رفتار خود را کنترل کند. کنترل بیرونی به مجموعه رفتارهایی اطلاق می‌شود که از بیرون به هر فردی گفته می‌شود و حالت نظارتی دارد (کوشکی و خلیلی فر، ۱۳۸۹). منبع کنترل از جمله متغیرهای پیش‌بین دیگری است که در پژوهش حاضر مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. هزاران سال پیش، انسان‌ها گرد آتش می‌نشستند و برای یکدیگر داستان می‌گفتند. در این شیوه رابطه‌هایی عمیق شکل می‌گرفت؛ امری که می‌توان آن را مصداق یک شبکه اجتماعی دانست.

مسئله‌ای که باعث شده امروزه شبکه‌های اجتماعی بیشتر از هر زمان دیگری در مرکز توجه قرار بگیرند، توسعه فناوری اطلاعات و زیرساخت‌های دیجیتال است. شبکه‌های اجتماعی در گذشته صرفاً در مقیاس محله‌ها و شهرها شکل می‌گرفتند، اما، امروزه با ارزان شدن دسترسی به ابزارهای دیجیتال (اینترنت، موبایل و نرم‌افزارها) بخش بزرگی از انسان‌های کره زمین می‌توانند شبکه ارتباطی خود را فارغ از زمان و مکان گسترش دهند (توسلی و کلاریجانی امانی، ۱۳۹۱). مثال بارز این شبکه‌ها، اینستاگرام، واتس‌آپ، ایتا، فیس‌بوک و غیره است. شبکه‌های اجتماعی بیشترین مخاطب را در میان جوانان و دانشجویان دارد، چراکه، به وسیله آن در کوتاه‌ترین زمان به دنیای ارتباطات وصل می‌شوند. در این پژوهش میزان حضور در شبکه‌های اجتماعی (اینستاگرام، تلگرام، ایتا و...)، روش فعالیت و نوع شبکه‌های موردنیاز دانشجویان، منبع کنترل و مهارت‌های تحصیلی متغیرهای پیش‌بین و عملکرد و پیشرفت تحصیلی دانشجویان متغیر ملاک است.

درخصوص بحث نسبت حضور در شبکه‌های اجتماعی با پیشرفت تحصیلی دانشجویان بعد از اپیدمی کرونا مطالعاتی انجام شده است، از جمله:

موسوی (۱۴۰۱)، در پژوهشی با عنوان «نقش و جایگاه شبکه‌های اجتماعی مجازی در پیشرفت تحصیلی دانشجویان»، نشان داد اینترنت یک جریان وسیع و پویا است که استفاده درست از آن باعث پیشرفت این قشر می‌شود.

در پژوهشی دیگر، حسین‌زاده و صادقی ورزقان (۱۴۰۱) در بررسی ارتباط میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با پیشرفت تحصیلی و اعتماد در روابط بین‌فردی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی تبریز، نشان دادند که پیشرفت تحصیلی دانشجویانی که از شبکه‌های اجتماعی مجازی جهت مقاصد علمی استفاده می‌کردند، بیشتر از دانشجویانی است که از آنها جهت مقاصد غیرعلمی استفاده می‌کردند.

جوادی‌نیا و همکاران (۱۳۹۱) در بررسی تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر عملکرد تحصیلی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی بیرجند، نشان دادند که دانشجویان با معدل و عملکرد

تحصیلی پایین‌تر نسبت به دانشجویان با عملکرد و معدل بالاتر، بیشتر از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند.

آجای باندراکار^۱ (۲۰۲۱م) در بررسی تأثیر رسانه‌های اجتماعی بر عملکرد تحصیلی دانشجویان پزشکی در مقطع کارشناسی رشته پزشکی در کشور هند، نشان داد دانشجویان قرن ۲۱ با عملکرد تحصیلی ضعیف‌تر نسبت به دانشجویانی که عملکرد تحصیلی بهتری داشتند، به صورت معناداری بیشتر از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کردند.

الجبوری^۲ (۲۰۲۰م) با بررسی تأثیر رسانه‌های اجتماعی بر دانشجویان دانشگاه در عراق، نشان داد که علاقه و استفاده روزافزون از این برنامه‌ها برای استفاده آکادمیک وجود دارد. بادله شמושکی و همکاران (۱۳۹۲) با بررسی مهارت‌های مطالعه و ارتباط آن با وضعیت تحصیلی دانشجویان، نشان داد که دانشجویان با معدل تحصیلی بالاتر از مهارت‌های مطالعه بهتری برخوردار بودند.

۲. روش پژوهش

این تحقیق از لحاظ اهداف پژوهش، کاربردی و از نظر نحوه گردآوری داده‌ها توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه آماری پژوهش شامل دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد قم در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۳ است. از این جامعه آماری به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده و با استفاده از نرم‌افزار Gpower تعداد ۸۲ نفر انتخاب شدند. به منظور نظرسنجی از جامعه هدف سه پرسش‌نامه استاندارد، پرسش‌نامه ارزیابی میزان استفاده از شبکه‌ها و رسانه‌های اجتماعی (۱۳۹۳) شامل ۱۹ گویه براساس طیف لیکرت پنج‌درجه‌ای لیکرت (از کاملاً مخالف تا کاملاً موافق)، پرسش‌نامه استاندارد منبع کنترل راتر^۳ شامل ۲۹ گویه که هر گویه دو جمله (الف و ب)، و پرسش‌نامه مهارت‌های تحصیلی فام و تیلور شامل ۴۹ گویه و مطابق با طیف لیکرت (هرگز، کم، تا حدی، زیاد و خیلی زیاد) استفاده شد. پس از هماهنگی‌های موردنیاز، پرسش‌نامه‌های پژوهش به صورت برخط در فرم‌ساز پرس‌لاین طراحی شد و لینک آنها در گروه‌های مجازی دانشجویان توزیع و پس از بیان توضیحات لازم و اهداف کلی پژوهش از آنان دعوت شد تا در پژوهش شرکت کنند. ارزیابی پایایی پرسش‌نامه به روش آلفای کرونباخ انجام شد. مقدار آماره آلفای پرسش‌نامه‌های مهارت تحصیلی، منبع کنترل و استفاده از شبکه‌های اجتماعی به ترتیب ۰/۹۰، ۰/۷۶ و ۰/۸۸ به دست آمد که نشانگر

1. Ajay M. Bhandarkar

2. Abbas Fadhil Aljuboori

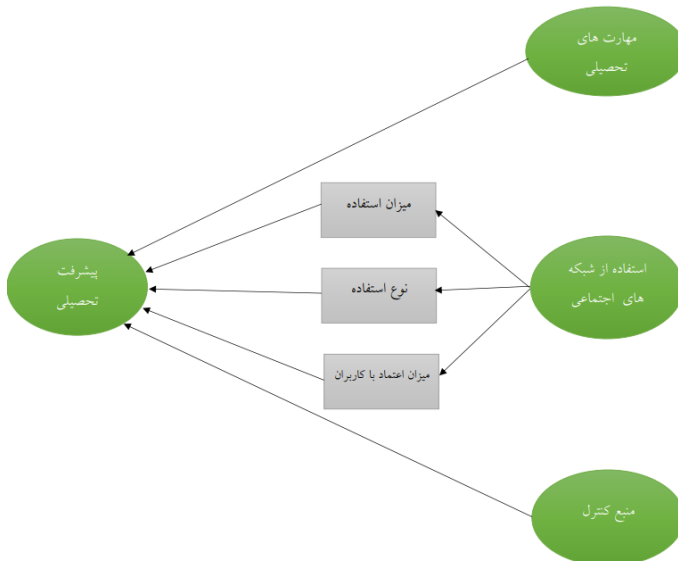
3. Locus of Control Questionnaire

پایایی مناسب ابزارها است. داده‌ها با استفاده از روش رگرسیون، در سطح ۰/۰۵ و با بهره‌گیری از نرم‌افزار SPSS27 تحلیل آماری شدند.

جدول ۱- محاسبه ضریب پایایی پرسشنامه‌های پژوهش

عنوان پرسش‌نامه	تعداد سؤالات پرسش‌نامه	ضریب پایایی	سازگاری درونی
مهارت‌های تحصیلی	۴۸	۰,۹۰۲	عالی
منبع کنترل	۳۹	۰,۷۶۵	خوب
استفاده از شبکه‌های اجتماعی	۱۹	۰,۸۸۴	خوب

جهت تجزیه و تحلیل آماری داده‌ها از آزمون رگرسیون در نرم‌افزار SPSS27 استفاده شد. مدل مفهومی نسبت استفاده از شبکه‌های اجتماعی، مهارت‌های تحصیلی و منبع کنترل با پیشرفت تحصیلی در ادامه آمده است.

شکل ۱- مدل نظری رابطه مهارت‌های تحصیلی، استفاده از شبکه‌های اجتماعی، منبع کنترل با پیشرفت تحصیلی

۳. یافته‌های پژوهش

هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه میزان حضور در شبکه‌های اجتماعی و پیشرفت تحصیلی دانشجویان دوره کارشناسی در دانشگاه آزاد اسلامی واحد قم بعد از همه‌گیری کرونا بود. از این رو مهم‌ترین سؤال و مسئله تحقیق این است که چه نسبتی میان حضور در شبکه‌های اجتماعی، منبع کنترل و مهارت‌های تحصیلی با پیشرفت تحصیلی دانشجویان بعد از اپیدمی کرونا وجود دارد.

بنابراین، پژوهش بر این فرض استوار است که میان حضور در شبکه‌های اجتماعی با ارتقای تحصیلی دانشجویان رابطه مستقیمی وجود دارد.

جدول ۲- محاسبه ضریب پایایی زیرمقیاس‌های پرسش‌نامه

عنوان پرسش‌نامه	میانگین	انحراف معیار	فراوانی
معدل ترم قبل	۱۶,۶۸	۰,۹۶۹	۸۲
مهارت‌های تحصیلی	۳,۴۴۲۳	۰,۴۳۰۵۲	۸۲
منبع کنترل	۴,۴۹۳۷	۰,۹۶۷۶	۸۲
استفاده از شبکه‌های اجتماعی	۲,۹۷۳۰	۰,۷۲۷۴۲	۸۲

جدول ۳- ضریب همبستگی

مدل	ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعیین تنظیم شده	خطای استاندارد برآورد
هم زمان	۰,۵۲۶	۰,۲۷۶	۰,۲۴۹	۰,۸۴۰

جدول ۴- تحلیل واریانس

مدل	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F آماره	سطح معنی‌داری
رگرسیون	۲۱,۰۰۸	۳	۷,۰۰۳	۹,۹۳۳	۰,۰۰
همزمان	۵۴,۹۹۲	۷۸	۰,۷۰۵		
کل		۸۱			

با استفاده از روش تحلیل رگرسیون همزمان، مدل معنی‌داری به‌دست آمد ($F=9/933$ و $P<0/001$). این مدل $24/9$ درصد از واریانس را توجیه می‌کند ($R=0/249$) تنظیم شده و R تنظیم شده). استفاده از شبکه‌های اجتماعی و منبع کنترل، پیش‌بینی‌کننده‌های معنی‌دار نبودند، اما، متغیر معدل پیش‌بینی‌کننده معنی‌داری بود. رابطه معنی‌داری میان مهارت‌های تحصیلی و پیشرفت در آن وجود دارد و مقدار خطای استاندارد برآورد برابر با $0/840$ بود. در جدول شماره (۵)، VIF برای متغیر مهارت‌های تحصیلی ($1/106$)، منبع کنترل ($1/167$) و متغیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی ($1/059$) به‌دست آمده که بزرگ‌تر از $1/1$ است. همچنین $Tolerance$ برای متغیر مهارت‌های تحصیلی ($0/904$)، منبع کنترل ($0/857$) و متغیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی ($0/944$) به‌دست آمده و نشان می‌دهد که هم‌خطی بین متغیرهای مستقل وجود ندارد. هم‌خطی^۱ به وجود رابطه خطی میان دو یا بیشتر از متغیرهای مستقل در یک مدل رگرسیون گفته می‌شود. هنگامی

که هم خطی میان متغیرهای مستقل وجود دارد، مدل رگرسیون ممکن است به مشکل برخورد و نتایج آن نامعتبر شود. به عبارت دیگر، هم خطی باعث می شود که اطلاعات مربوط به تأثیرات مستقل هر متغیر روی متغیر بعدی کاهش پیدا کند و نمی توان به طور دقیق بین این متغیرها تمایز قائل شد. زمانی که در تحلیل داده ها از ضرایب^۱ استفاده می شود، نشان می دهد که هم خطی میان متغیرهای مستقل در مدل رگرسیون وجود ندارد.

جدول ۵- ضرایب رگرسیونی متغیرهای مورد مطالعه

شاخص های هم خطی		آزمون		مقادیر استاندارد		مقیاس استاندارد		متغیرها
VIF	Tolerance	معناداری	t	β	Std.Error	B		
		۰,۸۱۲	۰,۲۳۹		۰,۹۳۹	۰,۲۲۴		مقدار ثابت
۱,۱۰۶	۰,۹۰۴	۰,۰۰۰	۵,۱۷۰	۰,۵۲۴	۰,۲۲۸	۱,۱۷۸		مهارت های تحصیلی
۱,۱۶۷	۰,۸۵۷	۰,۲۲۲	-۱,۲۳۱	-۰,۱۲۸	۱,۰۴۲	-۱,۲۸۲		منبع کنترل
۱,۰۵۹	۰,۹۴۴	۰,۱۰۳	-۱,۶۵۰	-۰,۱۶۴	۰,۱۳۲	-۰,۲۱۸		استفاده از شبکه های اجتماعی

یافته های آزمون نشان داد با معادله های زیر و پر کردن پرسش نامه های مهارت های تحصیلی، منبع کنترل و پرسش نامه استفاده از شبکه های اجتماعی می توان نمره معدل ترم بعدی دانشجویان را محاسبه کرد.

(پیش بینی نمره معدل دانشجویان براساس نمره خام (B))

$$Y = 0,224 + 1,178(Q) - 1,282(S) - 0,218(R)$$

(پیش بینی نمره معدل دانشجویان براساس نمره معیار (β))

$$Zy = 0,524(Q) - 0,128(S) - 0,164(R)$$

ضریب رگرسیون برای متغیر مهارت های تحصیلی (۱/۱۷۸) است. این امر نشان می دهد در صورتی که این متغیر افزایش پیدا کند، به طور متوسط (۱/۱۷۸) واحد به پیشرفت تحصیلی دانشجویان افزوده می شود. ضریب رگرسیون برای مؤلفه منبع کنترل (-۱/۲۸۲) و $P \geq 0,05$ است. این مسئله بیانگر آن است که رابطه معناداری میان این مؤلفه و پیشرفت تحصیلی دانشجویان دروه کارشناسی وجود ندارد. همچنین ضریب رگرسیون برای مؤلفه استفاده از شبکه های اجتماعی (-۰/۲۱۸) و $P \geq 0,05$ است که این مقدار نیز نشان دهنده عدم رابطه میان این مؤلفه با پیشرفت تحصیلی دانشجویان است. نمره t برای مؤلفه مهارت های تحصیلی (۵/۱۷۰) مثبت و معنی دار است ($p \leq 0,05$). این نکته نشان

1. VIF (Variance Inflation Factor), Tolerance

می‌دهد رابطه میان این مؤلفه و پیشرفت تحصیلی دانشجویان از نظر آماری معنی‌دار است. نمره t برای مؤلفه منبع کنترل ($-۱/۲۳۱$) منفی است ($p \geq 0,05$). این مطلب بیانگر آن است که رابطه بین این متغیر و پیشرفت تحصیلی دانشجویان از نظر آماری معنی‌دار نیست. همچنین نمره t برای متغیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی ($-۱/۶۵۰$) منفی است ($p \geq 0,05$); یعنی رابطه میان این متغیر نیز با پیشرفت تحصیلی دانشجویان از نظر آماری معنی‌دار نیست.

۴. نتیجه‌گیری

امروزه مهارت‌های تحصیلی یکی از مهم‌ترین پیش‌نیازهای دانشجویان برای دستیابی به موفقیت است. نیروی جوان دانشجو باید با استفاده از مهارت‌های تحصیلی توانمندی و شایستگی‌های خود را افزایش دهد تا بتواند مسیر موفقیت را طی کند و نیروی انسانی قوی وارد بازار کار شود. مهارت‌های تحصیلی می‌تواند شامل مدیریت زمان، افزایش شایستگی‌ها، حل مسئله، برنامه‌ریزی و دیگر موارد باشد. سؤال اصلی پژوهش حاضر این است که چه نسبتی میان حضور در شبکه‌های اجتماعی، منبع کنترل و مهارت‌های تحصیلی با پیشرفت تحصیلی دانشجویان بعد از اپیدمی کرونا وجود دارد. در این راستا مطالعه حاضر با هدف بررسی نسبت متغیرهای پیش‌بین شامل سه رویکرد است که به مهارت‌های تحصیلی، منبع کنترل و استفاده از شبکه‌های اجتماعی با پیشرفت تحصیلی در دوره کارشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد قم اشاره شده است. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که بین مهارت‌های تحصیلی و پیشرفت آن بعد از همه‌گیری کرونا ارتباط معنی‌داری وجود دارد. نتایج تحقیق حاضر با نتایج پژوهش‌های امیران (۱۴۰۲)، عبداللهی، بشیرنژاد و مهدوی (۱۳۹۹)، تمنایی‌فر و گندمی (۱۳۹۰) هم‌خوانی دارد. بنابراین، مهارت‌های تحصیلی باعث افزایش پیشرفت تحصیلی دانشجویان می‌شود. بنابراین، دانشجویان باید مهارت‌های تحصیلی خود را افزایش دهند که در نتیجه آن بتوانند به موفقیت و پیشرفت در درس خود دست یابند.

همچنین میان استفاده از شبکه‌های اجتماعی، منبع کنترل و پیشرفت تحصیلی ارتباط معنی‌داری وجود ندارد. به عبارت دیگر، این سه عامل مستقل از یکدیگرند و تأثیری بر هم ندارند. این وضعیت می‌تواند ناشی از پیشی گرفتن مهارت‌های تحصیلی از منبع کنترل باشد. دانشجویان استفاده از شبکه‌های اجتماعی را با مدیریت زمان‌بندی می‌کنند. پس از همه‌گیری کرونا استفاده از فضای مجازی بیشتر شد، اما، این امر نتوانسته باعث افت تحصیلی دانشجویان شود. این مسئله می‌تواند به آن دلیل باشد که دانشجویان از شبکه‌های اجتماعی در راستای مسائل درسی خود استفاده می‌کنند. عدم ارتباط معنادار متغیر منبع کنترل با پیشرفت تحصیلی نیز نشان می‌دهد فشارهای بیرونی سبب پیشرفت تحصیلی نیست و افزایش مهارت‌ها است که فرد می‌تواند با کمک گرفتن از آن به پیشرفت

خود کمک کند. افرادی که مهارت‌های خود را افزایش دهند، معمولاً در مواجهه با چالش‌ها و موانع، پشتکار بیشتری نشان می‌دهند و به آسانی از تلاش برای رسیدن به اهداف خود دست نمی‌کشند. این افراد معمولاً از سلامت روان بهتری برخوردارند و کمتر دچار اضطراب می‌شوند، چراکه، مدیریت زمان و برنامه‌ریزی را از ابتدای ترم آغاز کرده‌اند. آنها مطالعه دروس خود را برای پایان ترم نمی‌گذارند و از ابتدا با یادداشت‌برداری و مطالعه به اهداف خود نزدیک می‌شوند.

مسئولین دانشگاه می‌توانند با برگزاری کارگاه‌های آموزشی، سمینارها و جلسات مشاوره به دانشجویان کمک کنند تا مهارت‌های تحصیلی آنها را افزایش دهند. همچنین مسئولین دانشگاه می‌توانند با برنامه‌ریزی درست، از دانشجویان به‌عنوان همیار دانشجو استفاده کنند تا دانشجویان ضمن تحصیل، مهارت‌های خود را در محیط کار واقعی محک بزنند و از این طریق به پیشرفت تحصیلی خود کمک کنند. یکی دیگر از کارهای مهمی که مسئولین دانشگاه می‌توانند جهت افزایش مهارت‌های تحصیلی دانشجویان فراهم کنند، برگزاری همایش‌های دانشگاهی است. به‌طور خلاصه می‌توان گفت مهارت‌های تحصیلی با پیشرفت تحصیلی رابطه مستقیم و مثبتی دارد، اما، میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی و منبع کنترل، پیش‌بینی‌کننده‌های مستقیمی برای پیشرفت تحصیلی نیستند. یافته‌های این مطالعه چندین پیامد عملی برای مسئولین دانشگاه و سیاست‌گذاران دارد. با توجه به اهمیت مهارت‌های تحصیلی لازم است برنامه‌های آموزشی جهت ارتقای پیشرفت تحصیلی دانشجویان طراحی و اجرا شود.

از جمله محدودیت‌های پژوهش حاضر می‌توان به جامعه آماری محدود آن اشاره کرد. داده‌های این تحقیق نیز با استفاده از خوداظهاری جمع‌آوری شده‌اند که ممکن است باعث سوگیری در نتایج شود و در آخر تنها از یک روش آماری برای تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شده است. پیشنهادهایی که برای تحقیقات در آینده ارائه می‌شود، برنامه‌های آموزشی است که برای تقویت مهارت‌های تحصیلی، افزایش حس کنترل درونی و آموزش استفاده مسئولانه از رسانه‌های اجتماعی، طراحی و اجرا شوند. این برنامه‌ها می‌توانند شامل کارگاه‌های آموزشی، سمینارها و جلسات مشاوره باشند. همچنین راهبردهای تصمیم‌گیری و مهارت‌ها به بهترین شیوه آموزش داده شوند و متغیرهای مختلف جهت پیشرفت تحصیلی بررسی گردند. راهبردهای کاهش متغیرهای تأثیرگذار در عملکردهای منفی دانشجویان ارائه شوند و استفاده درست از شبکه‌های اجتماعی برنامه‌ریزی شود و در نهایت شبکه‌های اجتماعی مفید راه‌اندازی گردند.

منابع

- اطاقی، معصومه (۱۳۹۴). تأثیر آموزش مهارت‌های تحصیلی بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان فوریت پزشکی. *راهبردهای آموزش در علوم پزشکی*، ۸(۵)، ص ۵۶۹-۲۷۴.
- امیران، سارا (۱۴۰۲). بررسی رابطه بین یادگیری مهارت‌های اجتماعی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان. در: *نهمین همایش علمی پژوهشی توسعه و ترویج علوم تربیتی و روانشناسی ایران*، ص ۲۹-۴۱.
- امینی، شهین؛ سامانی، سیامک (۱۴۰۰). مدل علی حمایت‌های اجتماعی تحصیلی، مهارت‌های تحصیلی و خودکارآمدی تحصیلی. *مشاوره کاربردی*، ۱۱(۱)، ص ۱-۲۰. <https://doi.org/10.22055/jac.2021.36164.1780>
- بادله شמושکی، محمدتقی؛ حسینی، سید عابدین؛ چرکزی، عبدالرحمان؛ جعفری، سید یعقوب؛ بخشا، فوزیه (۱۳۹۲). مهارت‌های مطالعه و ارتباط آن با وضعیت تحصیلی دانشجویان. *آموزش در علوم پزشکی*، ۱۳(۱)، ص ۷۴-۸۱.
- تمنایی فر، محمدرضا؛ گندمی، زینب (۱۳۹۰). رابطه انگیزش پیشرفت با پیشرفت تحصیلی دانشجویان. *راهبردهای آموزش (راهبردهای آموزش در علوم پزشکی)*، ۴(۱)، ص ۱۵-۱۹.
- توسلی، غلامعباس؛ کلاریجانی امانی، امراه (۱۳۹۱). سرمایه اجتماعی در شبکه‌های اجتماعی مجازی (سرمایه اجتماعی شبکه). *مدیریت فرهنگی*، ۶(۱۷)، ص ۵۵-۷۰.
- جوادی‌نیا، سید علیرضا؛ عرفانیان، مرتضی؛ عابدینی، محمدرضا؛ بیجاری، بیتا (۱۳۹۱). تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر عملکرد تحصیلی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی بیرجند. *مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی*، ۱۲(۸)، ص ۵۹۸-۶۰۶.
- حسین‌زاده، زهرا؛ صادقی ورزقان، علی (۱۴۰۱). بررسی ارتباط میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با پیشرفت تحصیلی و اعتماد در روابط بین فردی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی تبریز. در: *تهران: اولین کنگره سبک زندگی سالم*.
- زمانی، عباس؛ تقی‌پور، فائزه (۱۳۹۶). شناسایی عوامل جذابیت شبکه‌های اجتماعی تلفن همراه از منظر کاربران. *جامعه‌پژوهی فرهنگی*، ۸(۲)، ص ۴۵-۷۱.
- زندوانیان، احمد؛ دریاپور، الهه (۱۳۹۳). شناسایی و مقایسه آسیب‌های فضای مجازی در بین دانشجویان. *مطالعات عملیات روانی*، شماره ۴۰، ص ۴۰-۵۲.
- سلیمی، سمانه؛ فردین، محمدعلی (۱۳۹۹). نقش ویروس کرونا در آموزش مجازی، با تأکید بر فرصت‌ها و چالش‌ها. *پژوهش در یادگیری آموزشگاهی و مجازی*، ۸(۲)، ص ۴۹-۶۰. <https://doi.org/10.30473/etl.2020.53489.3249>
- شمالی احمدآبادی، مهدی؛ برخوردار احمدآبادی، عاطفه؛ آریان‌پور، لیلا (۱۴۰۰). نقش فرسودگی والدینی در بدرفتاری با دانش‌آموزان ابتدایی در همه‌گیری کووید-۱۹. *پژوهش در آموزش علوم انسانی*، ۴(۲۴)، ص ۱۷-۲۳.
- عباسی شوازی، محمدتقی؛ معینی، مهدی؛ پوردیان، روح‌اله (۱۳۹۷). فضای مجازی، هم‌نشینی و رفتارهای پرخطر: مطالعه رابطه هم‌نشینی دانشجویان در فضای مجازی با رفتارهای پرخطر در فضای واقعی و مجازی. *انتظام اجتماعی*، ۱۰(۳)، ص ۷۷-۱۰۴.
- عبداللهی، الهام؛ بشیرنژاد، حسن؛ مهدوی، مطهره (۱۳۹۹). بررسی رابطه مهارت‌های ارتباطی با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه. در: *پنجمین کنفرانس ملی رویکردهای نوین در آموزش و پژوهش*، ص ۱۱-۳۱.
- فتحی دوکی، آزاده؛ فتحی دوکی، الهه؛ حسن‌نیا، لیلا؛ هادی (۱۴۰۰). پیامدهای روان‌شناختی کرونا ویروس (کووید

- ۱۹) در دانشجویان: مطالعه مروری نظام‌مند. *روانشناسی سلامت*، ۱۲(۴۷)، ص ۱۰۵-۱۱۷.
<https://doi.org/10.30473/hpj.2024.62958.5484>
- کلاتری، اسماعیل؛ زارع، مریم؛ عبداللهی، فاطمه (۱۴۰۱). آسیب‌های سبک زندگی دانشجویان در دوران کرونا. *رفاه اجتماعی*، ۲۲(۸۷)، ص ۸۷-۹۶.
- کوشکی، شیرین؛ خلیلی‌فر، مهدی (۱۳۸۹). نگرش مذهبی و منبع کنترل. *اندیشه و رفتار در روانشناسی بالینی (اندیشه و رفتار)*، ۴(۱۵)، ص ۳۳-۴۰.
- موسوی، سیده نرجس (۱۴۰۱). نقش و جایگاه شبکه‌های اجتماعی مجازی در پیشرفت تحصیلی دانشجویان. در: *بوشهر: دومین همایش ملی ایده‌های کاربردی در علوم تربیتی، روانشناسی و مطالعات فرهنگی*.
- Abbas Fadhil Aljuboori, A.M. & Fashakh, O.B. (2020). The impacts of social media on University students in Iraq. *Egyptian Informatics Journal*, 21(3), p. 139-144.
<https://doi.org/10.1016/j.eij.2019.12.003>
- Assefa, Y., Moges, T. & Kumar, T. (2023). *Modelling the predictive effects of social media on the relationship between students' engagement and academic achievement in higher education institutions*. *Cogent Education*, p. 38-46. <https://doi.org/10.1080/2331186X.2023.2207801>
- Bhandarkar, A.M., Pandey, A.K., Nayak, R., Pujary, K. & Kumar, A. (2021). Impact of social media on the academic performance of undergraduate medical students. *Med J Armed Forces India*, 77(Suppl 1), S37-S41. <https://doi.org/10.1016/j.mjafi.2020.10.021>
- Candrasiri, G. & Samarasinghe, S. (2021). *Use of Social Media in Student Learning and Its Effect on Academic Performance*. In: *New Horizons in Management, Leadership and Sustainability*, p. 357-374. https://doi.org/10.1007/978-3-030-62171-1_17